

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ได้มีผลทำให้ข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในวงการของสื่อมวลชนทุกชนิด ได้มีการแข่งขันและใช้ข้อมูลข่าวสารให้เป็นประโยชน์อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งต่างก็ได้นำข้อมูลข่าวสารต่างๆ เหล่านี้ ออกเผยแพร่ไปยังผู้รับสารในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยเน้นทั้งในเรื่องของเนื้อหาที่น่าสนใจ ความรวดเร็วของการส่งข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น รวมทั้งการใช้กลยุทธ์ในการดึงดูดความสนใจหลากหลายรูปแบบด้วย

อย่างไรก็ตาม สื่อที่น่าจะสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้กว้างขวางมากที่สุด มีศักยภาพสูง และในระยะเวลาอันรวดเร็ว ก็คือสื่อโทรทัศน์ เนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถให้ทั้งภาพและเสียงในเวลาเดียวกัน และได้มีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งเครื่องรับโทรทัศน์และระบบในการส่งสัญญาณ

จากจุดเริ่มต้นที่เป็นโทรทัศน์ภาพขาวดำและระบบเสียงธรรมดา ปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปสู่ระบบดาวเทียมที่ถือเป็นจุดสุดยอดของเทคโนโลยีในขณะนี้ เนื่องจากดาวเทียมได้ช่วยทำให้การส่งและการรับสัญญาณโทรทัศน์เกิดขึ้นได้พร้อมกันทั่วโลก ทำให้เกิดการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารอย่างไม่จำกัด อีกทั้งรายการต่างๆ ก็สามารถแพร่ภาพพร้อมกันได้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะโทรทัศน์ระบบ DTH (Direct to home) ที่รับสัญญาณดาวเทียมได้โดยตรงและกำลังเป็นที่แพร่หลายอย่างกว้างขวางในขณะนี้ ก็เนื่องมาจากขนาดของจานรับดาวเทียมในปัจจุบันมีขนาดเล็กลงมาก และสามารถติดตั้งบนหลังคาบ้านเรือนของประชาชนผู้รับสารได้โดยทั่วไป

จากการที่เครือข่ายโทรทัศน์ได้มีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องนี้เอง ที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นหลายประการ แต่ประการที่สำคัญมากที่สุด ก็คือ จำนวนช่องของการแพร่ภาพออกอากาศที่เพิ่มมากขึ้น โดยแต่ละช่องสามารถที่จะจัดรายการให้มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับรสนิยม

เป็นไปตามความต้องการ และสนองต่อความสนใจของผู้ชมในแต่ละกลุ่ม แต่ละวัย และแต่ละอาชีพได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ

แม้สื่อโทรทัศน์จะมีพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีอย่างไม่มีที่สิ้นสุดดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่บทบาทและหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง นั่นคือบทบาทในฐานะที่เป็นสื่อกลาง เชื่อมประสานความสัมพันธ์ทางสังคมในหลายลักษณะ ได้แก่ บทบาทเป็นผู้ช่วยเพิ่มวิสัยทัศน์ มุมมองที่กว้างให้แก่บุคคล บทบาทเป็นตัวสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม บทบาทเป็นผู้กำนกรองสารคัดเลือกเหตุการณ์ต่างๆมานำเสนอ โดยคำนึงถึงความต้องการหรือความสนใจของบุคคลในสังคมเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ บทบาทเป็นผู้สร้างความเข้าใจต่อเหตุการณ์ต่างๆ บทบาทเป็นเวทีสาธารณะในการแสดงความคิดเห็น และบทบาทเป็นคู่สนทนาแสดงการโต้ตอบต่อคู่สนทนา

(Mcquail, 2000)

สำหรับหน้าที่สำคัญทางสังคมของสื่อโทรทัศน์ที่สำคัญทั้ง 5 ประการ นั้นคือ หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร

- ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และสถานการณ์ในสังคมและในโลก
- ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
- ส่งเสริมนวัตกรรม การปรับตัว และความเจริญก้าวหน้าทางสังคม

หน้าที่ในการประสานส่วนต่างๆของสังคมเข้าด้วยกัน

- อธิบาย ดีความ และวิพากษ์วิจารณ์ความหมายของเหตุการณ์และข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอ
- ให้การสนับสนุนผู้ที่อยู่ในอำนาจที่ถูกต้องและบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับ
- ทำให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socializing) หรือการเรียนรู้ทางสังคม
- ประสานกิจกรรมต่างๆทางสังคม
- สร้างฉันทามติในสังคม
- จัดลำดับสิทธิและความสำคัญของสถานภาพทางสังคม

หน้าที่ในการสร้างความต่อเนื่องทางสังคม

- การแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมย่อยและการพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ๆ
- ดำรงและรักษาไว้ซึ่งค่านิยมร่วมของสังคม

หน้าที่ด้านความบันเทิง

- ให้ความขบขัน ความเพลิดเพลินและวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ
- ลดความตึงเครียดของสังคม

หน้าที่ในการระดมความร่วมมือ

- สื่อมวลชนช่วยในการรณรงค์เพื่อเป้าหมายของสังคมทางด้านการเมือง สงคราม การพัฒนาเศรษฐกิจ การทำงานและการศาสนา (Mcquail, 2000)

การแสดงออกตามหน้าที่ ที่สำคัญทางสังคมนั้น จะเห็นได้จากเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ต่างๆ เช่น รายการข่าว เป็นการแสดงออกตามหน้าที่ของสื่อมวลชนด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร รายการบันเทิง แสดงถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนด้านความบันเทิง ให้ความบันเทิง ความเพลิดเพลินและลดระดับความตึงเครียดของสังคม และรายการสารคดี แสดงถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร การประสานส่วนต่างๆของสังคมเข้าด้วยกัน การสร้างความต่อเนื่องทางสังคม การให้ความบันเทิงและการระดมความร่วมมือ

ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2498 เป็นวันที่มีการเริ่มต้นออกอากาศของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม ซึ่งบริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด ได้ยึดถือปรัชญาและหลักการในการทำรายการโทรทัศน์ที่มี 3 ประการ คือ การให้ข่าวสาร ให้ความรู้และให้ความบันเทิง (สินีทธิ์ สิทธิรักษ์, 2535)

(สินีทธิ์ สิทธิรักษ์, 2535) ได้กล่าวในหนังสือ กำเนิดโทรทัศน์ไทย พ.ศ.2493 – 2500 ไว้ว่า รายการสารคดีโทรทัศน์ที่ออกอากาศในปี พ.ศ.2498 เป็นภาพยนตร์สารคดีต่างประเทศ ซึ่งมีสำนักข่าวสารออเมริกันกรุงเทพฯเป็นแหล่งสนับสนุนใหญ่ เสนอภาพยนตร์สารคดีขนาดยาวเป็นตอนๆ ติดต่อกันเป็นเวลาหลายเดือนหรือหลายปี เช่น ปริมาณยามสันติ เบื้องหลังสแตมป์ นี่คือนอเมริกา อุตสาหกรรมสำรวจ โลกปัจจุบัน ฯลฯ และยังมีภาพยนตร์สารคดีจากสถานทูตอื่นๆอีก เช่น อังกฤษ และออสเตรเลีย ในขณะที่งานวิจัยของอรทัย รุจิราธร (2541) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของรายการสารคดีโทรทัศน์ไว้อีกว่า รายการสารคดีโทรทัศน์ในปี พ.ศ.2498 นั้น ออกอากาศวันสลับวัน หรือวันจันทร์ พุธ ศุกร์ เสาร์เวียนกันไป และรายการสารคดีโทรทัศน์ของประเทศไทย ที่ผลิตโดยคนไทยนั้นมีที่มาจากรายการวิทยุ ททท. “รอบเมืองไทย” แล้วนำมาทำเป็นรายการโทรทัศน์ โดยใช้งบประมาณของบริษัทไทยโทรทัศน์เอง

นายสรรพสิริ วิจัยศิริ อดีตหัวหน้าฝ่ายข่าว กรมการโฆษณา เล่าว่า ต่อมาทางสำนักข่าวสารออเมริกันหรือ USIS ได้ใช้งบประมาณกับนายสรรพสิริ ไปจัดทำรายการสารคดีเพื่อออกอากาศวิทยุทุกวัน โดยใช้ชื่อสารคดีชุดนี้ว่า “เมืองไทยวันนี้” มีความยาวประมาณ 1 ชั่วโมงเศษ โดยเนื้อหา

เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการของเมืองไทยในหลายเรื่องราว เช่น การบอกเล่าถึงความเป็นมาในการสร้างเขื่อนภูมิพล และการสร้างทางหลวงมิตรภาพสายโคราช เป็นต้น สำหรับสารคดีที่นาย สรรพสิริ วิริยศิริ เป็นผู้ผลิตด้วยตนเองและออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม เป็นเรื่องแรกใช้ชื่อว่า "สารคดีน่าเที่ยวจังหวัดภาคเหนือ" มีความยาว 1 ชั่วโมง จบในตอนเดียว เป็นสารคดีเชิงท่องเที่ยวที่บอกเล่าโดยตนเองเป็นผู้บรรยายสดในสถานี เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวของภาคเหนือโดยรายการที่วันนี้ไม่มีผู้ดำเนินรายการ แต่เป็นรายการของสถานีเอง ซึ่งสร้างมิติใหม่ให้กับวงการโทรทัศน์ของไทยที่ได้มีการผลิตและนำรายการสารคดีประเภทนี้มาออกอากาศ และได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก (ดร.สรรพสิริ วิริยศิริ.ตำแหน่งที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหารททบ. (ช่อง 5, 7),ที่ปรึกษาคณะกรรมการปฏิบัติจิตวิทยาแห่งชาติและกรรมการผู้จัดการบริษัท กีร์ติภูมิ จำกัด. สัมภาษณ์, 13 มกราคม พ.ศ. 2546)

ในปี พ.ศ.2501 ประเทศไทยก็มีสถานีโทรทัศน์แห่งที่สองเกิดขึ้น ได้แก่ สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ในขณะที่สถานีโทรทัศน์ทั้งสองแห่งก็ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนา ในงานวิจัยของอรทัย รุจิราธร (2541) ได้พบว่า มีการนำเสนอรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับการศึกษาโดยตรงรวมทั้งเป็นรายการที่เกี่ยวกับการพัฒนาทั้งด้านความรู้รอบตัวและจิตใจ ซึ่งส่วนใหญ่นำเสนอในรูปแบบสารคดี เช่น การสาธารณสุขเพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การเกษตร การนำเที่ยวในประเทศ การแนะนำบุคคลและอาชีพที่มีประโยชน์ การอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีของชาติ และสารคดีที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์หน่วยงานของรัฐ เช่น รัฐบาลผลิตข้าวพันธ์ กข. ซึ่งเป็นสารคดีที่แนะนำประชาชนให้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของพันธ์ข้าว เนื่องจากประชาชนในขณะนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ และแม้ในขณะนั้น สถานีจะมีช่วงเวลาออกอากาศไม่นานนัก แต่รายการสารคดีเหล่านี้ ก็ได้ถูกบรรจุอยู่ในผังรายการโทรทัศน์มาโดยตลอด (ถาวร ช่วยประสิทธิ์ อ่างใน อรทัย รุจิราธร ,2541) อย่างไรก็ตาม รายการประเภทนี้ที่ผลิตในประเทศไทยส่วนใหญ่นำเสนอในรูปแบบสนทนาเนื่องจากมีขีดจำกัดในด้านการผลิต จนกระทั่งเกิดสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 สีและช่อง 3 ตามลำดับ

ในปี พ.ศ.2520 สถานีไทยโทรทัศน์ประสบปัญหาการขาดทุนจากการดำเนินงาน จึงได้โอนกิจการเป็นขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย โดยใช้ชื่อสถานีใหม่ว่า สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2520 และในปี พ.ศ.2522 สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี 9 อ.ส.ม.ท. ได้ร่วมมือกับบริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ "ความรู้คือพระทีป" ความยาว 30 นาที โดยบริษัทเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายทั้งหมด

ในปลายปี พ.ศ.2524 คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ หรือ กบว.ได้ขอความร่วมมือจากสถานีโทรทัศน์ทุกช่องให้บรรจุรายการที่ผลิตขึ้นเองในประเทศแทน รายการโทรทัศน์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะภาพยนตร์จีน ซึ่งมีมากเกินไป โดยในช่วง เวลาหลังข่าว (20.45-21.45น.) ให้สถานีเสนอรายการที่ผลิตในประเทศเป็นเวลาติดต่อกันอย่างน้อยครั้งชั่วโมง โดยจะเป็นรายการประเภทใดก็ได้ ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของนัก ธุรกิจและบุคคลในวงการสื่อสารมวลชน ได้ร่วมกันจัดตั้งบริษัทรับผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อนำไป ออกอากาศทางสถานีอีกทอดหนึ่ง โดยรายการที่กลุ่มบริษัทผู้ผลิตจัดทำนั้นส่วนใหญ่เป็นรายการ ประเภทละครโทรทัศน์

ต่อมาในปี พ.ศ.2526 กิจการโทรทัศน์ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ด้วยความเจริญก้าวหน้า ทางเทคโนโลยีและความเจริญเติบโตของภาวะเศรษฐกิจ เนื้อหาและประเภทของรายการจึงมี ความหลากหลายมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่แตกต่างกันไป จากปัจจัยดังกล่าวทำให้เกิดกลุ่มผู้ผลิตรายการสารคดีที่เป็นผู้อยู่ในแวดวงสื่อมวลชน จัดตั้งบริษัทผลิตรายการ โทรทัศน์เล็กๆผลิตรายการสารคดีที่มีคุณภาพ เช่น สันติธร หุตาคม (โจ้ย บางจาก) ผู้ได้รับการชักชวนจากผู้บริหารในช่อง 5 ประกอบกับความสนใจและรักการเดินทาง จึงเริ่มหันมาผลิตรายการสาร คดี “หลายชีวิต” ต่อมาเปลี่ยนเป็นรายการ “ส่องโลก” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน รวมทั้งการเดินทางแสวงหาสิ่งใหม่ๆ และ สุชาติ มณีวงศ์ เป็นอีกผู้หนึ่งที่ชนะเลิศการเขียนบทภาพ ยนตร์สารคดีชุด “พญาเถน” ซึ่งเป็นสารคดีเกี่ยวกับความเชื่อของคนอีสานเรื่องการขอฝน ซึ่งได้รับความ นิยมเป็นอย่างมาก ต่อจากนั้นจึงเกิดแรงบันดาลใจและความคิดริเริ่มที่จะผลิตสารคดีมี ประโยชน์ให้สาระต่อประชาชนอย่างต่อเนื่องและนับเป็นจุดเริ่มต้นของรายการสารคดี “กระจกหก ด้าน” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้รอบตัวพร้อมทั้งสอดแทรกคติธรรมเพื่อกระตุ้นเตือนการดำรงชีวิต ของคน มีความยาว 30 นาที และยังคงออกอากาศทางช่อง 7 จนถึงปัจจุบันนี้

ในปี พ.ศ.2530 – 2532 ถือเป็นช่วงก่อร่างสร้างตัวขององค์กรผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ และเป็นยุคที่มีการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์มากขึ้น โดยงานวิจัยของอรทัย รุจิราธร (2541) ได้ให้ เหตุผลว่า สืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น และธุรกิจด้านการสื่อสารขยายตัวสูง ประกอบกับผู้ชมเริ่มหันมาชมรายการสารคดีมากขึ้น ทำให้เกิดบริษัทผู้ผลิตรายการสารคดีโทร ทัศน์ขึ้นอีกหลายบริษัท โดยเฉพาะ บริษัทแบชีพิค อินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด มีนโยบายมุ่งเน้น การนำเสนอรายการสาระประโยชน์ ได้ทำสารคดีสั้นๆ 3 นาทีเป็นครั้งแรกด้วย โดยเป็นเรื่องเกี่ยว กับการเสด็จประพาสนอร์เวย์ของรัชกาลที่ 5 ชุด “ไกลบ้าน” ออกอากาศอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 2

เดือน ทางช่อง 9 หลังข่าวประจำวัน ซึ่งต่อมายังได้ผลิตสารคดีเกษตรสั้นๆวันละ 2 นาที โดยใช้ชื่อว่า “เกษตรดินดำน้ำชุ่ม” อีกด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ.2532 - 2537 เป็นช่วงเติบโตของรายการสารคดีโทรทัศน์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 -2534 ธุรกิจสื่อสารมวลชนกำลังเติบโตขึ้น ทำให้มีรายการสารคดีเกิดขึ้นมากมาย ทั้งรายการสั้นๆ 1 นาที ไปจนถึงรายการที่มีความยาว 1 ชั่วโมง เช่น รายการป่าและทะเล ก้าวทันโรค ได้ฟ้าสีคราม และหนึ่งในร้อย ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เป็นต้น

สำหรับเนื้อหาของรายการสารคดีในปี พ.ศ.2532 -2534 เนื้อหาของรายการเน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เนื่องด้วยรัฐบาลประกาศเป็นปีแห่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น รายการโลกสลบสี รายการฟ้าสีคราม รายการน้ำใสใบเขียว รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม รายการสิ่งแวดล้อมไทย รายการสารคดีน้ำ ฯลฯ เป็นต้น รวมทั้ง เนื้อหาเกี่ยวกับการรณรงค์ป้องกันเอดส์ตามนโยบายของรัฐ ในยุคนี้รายการสารคดีจึงมีปริมาณมากมาย และล้วนแต่เป็นรายการที่มีคุณภาพ ให้สาระประโยชน์กับผู้ชม และเป็นที่น่าสังเกตว่า ในรายการจะมีการโฆษณาน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย นอกจากในช่วงไตเติ้ลเปิดรายการและปิดรายการเท่านั้น

ต่อมาเมื่อภาวะเศรษฐกิจเติบโตมากขึ้นในช่วง พ.ศ. 2534 – 2537 การแข่งขันกันผลิตรายการสารคดีจึงมีมากขึ้นด้วย โดยองค์กรธุรกิจได้เริ่มให้การสนับสนุนการผลิตรายการสารคดีเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของตนเอง ในขณะที่หน่วยงานของรัฐเองก็มุ่งโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลงานของตนอย่างมาก ทำให้มีปริมาณรายการสารคดีมากขึ้นเป็นทวีคูณ และมีลักษณะการนำเสนอที่คล้ายๆกัน ทำให้ความสนใจของผู้ชมที่มีต่อรายการสารคดีมีแนวโน้มลดลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม ปี พ.ศ.2537 ก็ยังคงมีรายการสารคดีที่มีคุณภาพ เช่น รายการจุดประกาย รายการวิทยาศาสตร์สำหรับเด็ก ภูมิปัญญาไทย และโลกสีน้ำเงิน ฯลฯ ของบริษัท พาโนรามา ด็อกคิวเมนทารี่ จำกัด

จนกระทั่งปี พ.ศ.2540 – 2541 เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ ผู้สนับสนุนทางด้านการเงินได้รับผลกระทบอย่างหนัก ธุรกิจการผลิตรายการสารคดีเริ่มประสบปัญหา นโยบายของสถานีโทรทัศน์แต่ละช่องจึงได้หันไปสนับสนุนรายการเชิงธุรกิจที่ทำรายได้ให้กับสถานี และลดเวลาเช่าที่จะให้แก่ผู้ผลิตรายการสารคดี นอกจากนี้ รายการสารคดีโทรทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่ที่ออกอากาศในขณะนั้นมี ความยาว 20 นาทีขึ้นไป ต้องใช้งบประมาณในการผลิตค่อนข้างสูง ประกอบกับค่าซื้อเวลาออกอากาศแพง รายการสารคดีจึงมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องระยะเวลาการนำเสนอให้สั้นลงจาก 30 – 60 นาทีเหลือเพียง 1-5 นาที เช่น รายการ “โลกสีน้ำเงิน” ของบริษัทพาโนรามา ด็อกคิวเมนทารี่ จำกัด

และยังคงเหลือรายการสารคดียาว เช่น รายการสองโลก ของบริษัทสองโลก (1994) จำกัด รายการโลกสลัปส์ ของบริษัทแปซิฟิก อินเทอร์เน็ตคอมมิวนิเคชั่น จำกัด

ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจนี้ ได้เกิดการปรับเปลี่ยนในส่วนของการผลิตรายการสารคดี ผู้ผลิตค่อนข้างพิถีพิถัน มีการวางแผนการผลิตให้รัดกุม ลดต้นทุนการผลิต และเนื้อหารายการก็มีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยและใกล้ตัวผู้ชมมากขึ้น อุดมคติและเป้าหมายขององค์กรผู้ผลิตก็เปลี่ยนไป กล่าวคือ นอกจากการมีใจรักของทีมงานผู้ผลิต (วิชาชีพนิยม) และการมุ่งมั่นสร้างผลงานให้ได้มาตรฐานแล้ว ยังมีเป้าหมายทางธุรกิจแฝงอยู่ด้วย โดยองค์กรผู้ผลิตได้หันมาทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องรอบรับ เช่น ธุรกิจทัวร์ การผลิตสารคดีประชาสัมพันธ์หน่วยงาน และการทำสารคดีไปขายต่างประเทศ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของบริษัท

ต่อมาหลังจากช่วงวิกฤตทางเศรษฐกิจ (หลังจากปี พ.ศ.2541 เป็นต้นมา) สถานีโทรทัศน์ก็ได้ให้โอกาสกับบริษัทผู้ผลิตรายการสารคดี โดยมีนโยบายลดค่าเช่าเวลาให้ถูกลง หรือให้ผลิตรายการสารคดีสั้นๆ แล้วนำไปแทรกไว้ในรายการข่าว

จากการเก็บข้อมูลผังรายการโทรทัศน์ในปี พ.ศ. 2545 พบว่า มีรายการสารคดีขนาดสั้น ความยาว 1 – 3 นาทีเท่านั้น โดยมีการออกอากาศในทุกสถานี ทั้งช่อง 3 5 7 9 11 และไอทีวี ซึ่งออกอากาศเป็นประจำทุกวัน วันละ 2 – 3 รายการ เฉลี่ยประมาณ 5 นาทีต่อวัน โดยจะออกอากาศก่อนและหลังข่าวภาคประจำวันของทางสถานี คือ ช่วงเวลา 11.00 – 12.00 น. 11.00 -12.00 น. 17.00 -18.00 น. และ 19.00 -20.00 น. และยังมีการแพร่ภาพออกอากาศคืนรายการใหญ่ของทางสถานีอีกด้วย จากข้อจำกัดดังกล่าว ได้มีผลทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ได้เปลี่ยนวิธีการประชาสัมพันธ์จากสิ่งพิมพ์เป็นวิดีโอทัศน์ และเป็นรายการสารคดี มีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินกิจการด้านการประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะกิจการด้านการเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางช่องทางสื่อมวลชนประเภทต่างๆ สำหรับการประชาสัมพันธ์ในการเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางโทรทัศน์ ซึ่งมีจำนวนงบประมาณมากนั้น ได้นำไปใช้เป็นเงินทุนผลิตรายการสารคดีสั้น โดยองค์กรมอบหมายให้หน่วยการผลิตสื่อภายในองค์กรของตนเองเป็นผู้ดำเนินการผลิตแต่สำหรับองค์กรที่ไม่มีหน่วยผลิตสื่อของตนเอง จะใช้วิธีว่าจ้างบริษัทผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ดำเนินการผลิตให้

ยกตัวอย่างเช่น รายการ “เที่ยวเมืองไทยใน 1 นาที” ออกอากาศทางช่อง 7 ทุกวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา 18.10น. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีการจัดสรรงบประมาณการผลิตอย่างต่อเนื่อง

ล่าสุดผลิตโดยบริษัท วิสตัด้า เพรม จำกัด รายการ “เที่ยวเมืองไทยใน 1 นาที” เริ่มผลิตตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 โดยครั้งแรกรับออกอากาศทางช่อง 9 ด้วยฟิล์มขาว – ดำ จากนั้นปี พ.ศ.2522 ย้ายมาอยู่ที่ช่อง 7 จนถึงปัจจุบัน ในตอนแรกจะแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในเวลาสั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2536 ได้กำหนดตามนโยบายทางการตลาดของการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปัจจุบันนี้ รายการ “เที่ยวเมืองไทยใน 1 นาที” นับว่าเป็นภาพลักษณ์ของททท.ไปแล้วจึงต้องมีการจัดสรรงบประมาณมาผลิตอย่างต่อเนื่อง (มติชน, 2544)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัย เกี่ยวกับรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ความยาว 1 – 3 นาที ที่แพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 5 7 9 11 และไอทีวี ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม – 30 มิถุนายน พ.ศ. 2545 พบว่า รายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน มีเนื้อหาและวิธีการนำเสนอในรายการสารคดีสั้น เพื่อที่จะนำเสนอไปยังผู้ชมหรือผู้บริหารในลักษณะที่แตกต่างกัน บางครั้งก็มีความเกี่ยวเนื่องหรือสัมพันธ์กับองค์กรหรือสินค้าของตนเอง แต่ในบางครั้งก็ดูจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย

ความแตกต่างและหลากหลายนี้เอง ที่เป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาให้เกิดความชัดเจนว่า หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน มีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงอย่างไร ในการนำเสนอรายการสารคดีสั้น รวมทั้งมีวิธีการคัดเลือกเนื้อหา และใช้วิธีการนำเสนออย่างไร เพื่อที่จะตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายในการลงทุนเพื่อผลิตหรือสนับสนุนรายการนั้น ๆ

ปัญหานำวิจัย

1. องค์กรผู้ต้องการทำการสื่อสารผ่านรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ มีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงอย่างไร
2. เนื้อหาและวิธีการนำเสนอเพื่อตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายนั้น มีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบจุดมุ่งหมายที่แท้จริงขององค์กรผู้ต้องการทำการสื่อสารผ่านรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์
2. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและวิธีการนำเสนอที่สามารถตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายดังกล่าวผ่านรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเฉพาะรายการ “สารคดีสั้นทางโทรทัศน์” ที่มีระยะเวลาในการนำเสนอ 1- 3 นาที ที่ผลิตในประเทศไทย ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ช่อง 9 ช่อง 11 และสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยออกอากาศในปี 2545 เป็นระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม 2545 ถึง วันที่ 30 มิถุนายน 2545

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. รายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ หมายถึง รายการโทรทัศน์มีเนื้อหาให้สาระที่เป็นเรื่องจริงประโยชน์และส่วนใหญ่เนื้อหาครอบคลุมประเด็นใดประเด็นหนึ่งเท่านั้น โดยมีความยาวของรายการ 1-3 นาที
2. องค์กรผู้ต้องการทำการสื่อสาร หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการสื่อสารผ่านรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์
3. เนื้อหา หมายถึง สาระเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏในรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์
4. วิธีการนำเสนอ หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์อย่างมีศิลปะที่ปรากฏในรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น มีเสียงบรรยายประกอบ มีพิธีกรดำเนินรายการ การสัมภาษณ์ และละคร เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาสร้างเกณฑ์คุณภาพรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์
2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ชมรายการโทรทัศน์โดยทั่วไป ในการชมรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์อย่างรู้เท่าทัน